

מראי מקומות - ראש השנה

מראי מקומות מפעל עמוד וחזרה

ב:

אותו. וביאר המהרש"א שכיון שהיא ירושה, לא אכפת לנו שנמנו עליו מאדר. וראה בשפת אמת מה שכתב בביאור דברי המהרש"א, ובערוך לנר פירש שכוונת רש"י לבאר מדוע סברו שמלך בן מלך עדיף.

ובשו"ת חתם סופר (או"ח י"ב ד"ה והנה מהראוי) העיר, שאם מלכות ישראל ירושה היא, מדוע צריך כלל מינוי, הרי ירושה היא מיד וממילא. וביאר, שעל כרכך אין זה ירושה ממש כמלכות אומות העולם, שהארץ להם, ומורשישם לבניהם חכם או טפש, אלא צריך להיות ממלא מקומו, ואם לאו יבואו אחרים וישמשו תחתיו, ולכך צריך מינוי גם למלך בן מלך.

ה. למלך שלמה על ישראל

פירש רש"י, שמדובר בשנה רביעית, ומקרא מסורס הוא. ולכאורה כוונתו ליישב קושיית התוס' (ד"ה מקיש) שהקשו מדוע לא לומדים מפשטות הפסוק, דהיינו, מזה שכתוב 'הוא החודש השני למלך שלמה על ישראל', שלכאורה מבואר שמלכות שלמה מונים מניסן. ועל זה תירץ רש"י, שאין זו כוונת הפסוק, ו'החודש השני' לא נאמר על מלכות שלמה כלל, אלא מקרא מסורס הוא.

ו. מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים

ביאר הר"ן (ב. בדפיו), כלומה, שכיון שיציאת מצרים היתה תחילת מלכותן של ישראל, שאם לא כן היינו משועבדים, בדין הוא שכל מלך ממלכי ישראל יעשה במלכותו זכר ליציאת מצרים.

ז. ממאי דליציאת מצרים דלמא להקמת המשכן

פירש רש"י, שהקמת המשכן היה בשנה השנית. והקשה הטורי אבן, שכיון שעשתי עשר חודש היה בשנת ארבעים להקמת המשכן, נמצא שהיה שנת מ"א ליציאת מצרים, ונמצא שמשע עדיין חי ואכלו מן מ"א שנה, ובפסוק כתוב שאכלו המן רק מ' שנה. ותירץ, שלצד זה שהמנין הוא להקמת המשכן, י"ל שר"ה להקמת המשכן הוא תשרי, ושנת מ' שלו התחילה בתשרי שלפני עשתי עשר חדש שבפסוק זה, ונמצא שעשתי עשר חדש וז' אדר של שנת מ' מהקמת המשכן היתה גם שנת ארבעים מיציאת מצרים.

א. מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה בפירוש הדבר מצינו ג' דרכים. א. רש"י פירש, שהבא לכתוב שטר באדר לאחר שעמד השני, רצה לכתוב לזה יכתוב, רצה לכתוב לזה יכתוב. ב. ברבינו חננאל משמע שצריך לכתוב לשניהם. ובטורי אבן הקשה על רש"י, מדוע לא פירש כפשוטו שצריך לכתוב לשניהם. ג. המאירי פירש, שעד יום שמת הראשון מונין לראשון, והשטרות שנכתבו משהוקם השני מונין שנה ראשונה לאותו מלך, ונמצא שהשנה נמנית לשתיים, דהיינו חלק אחד לראשון וחלק שני לשני.

ב. מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה הריטב"א הביא דברי הירושלמי, שדוקא אם זה שעמד באדר מלך עד ניסן, אבל אם מת קודם שהגיע לניסן, מונין רק לראשון. והביא שיש מי שדייק כן גם מלשון הגמרא [ועיין רשב"א], אבל דעת הריטב"א שהבבלי חולק בזה על הירושלמי, ואפשר למנות גם אם מת קודם ניסן.

ג. מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין ראשונה לראשון ושניה לשני

פירש רש"י, הבא לכתוב משעמד זה לא ימנה שנה שניה למלך שמת וכו'. משמע לכאורה מדבריו שדוקא לאחר שעמד השני לא ימנו שנה שניה למלך שמת, אבל קודם ימנו לו. ובערוך לנר נסתפק באופן זה קודם שמינו השני למי מונים את תחילת השנה, וכתב שנראה לכתוב בשטר את מנין שנות העולם.

אבל השפת אמת נקט בפשיטות שמונין תחלת השנה למלך שמת, וכמדוייק מדברי רש"י, והקשה על זה מקושיית הגמרא פשיטא שמונין שניה לשני, והלא יש לומר שבא לחדש שאף שבתחילת השנה מונין לראשון, מ"מ כשנתמנה השני אי אפשר למנות לראשון. ותירץ שקושיית הגמרא היא רק על מה שאמרו ראשונה לראשון, אבל השניה לשני אכן אינו פשוט.

ד. ומלך בן מלך הוא

פירש רש"י, וטעמו של דבר משום שמלכות ירושה היא. וכוונתו צריכה ביאור, שלכאורה הוא טעם למנותו לשנה ראשונה, ולכאורה רש"י בא לבאר המסקנא שאין מונין